

Дубасенюк Олександра,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри професійно-педагогічної,
спеціальної освіти, андрагогіки та управління,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА

Актуальність проблеми. В останній роки все більше уваги приділяється проблемі професійного розвитку педагога, урахуваючи сучасні виклики й особливості воєнної ситуації в Україні, оскільки вчитель виконує великий та складний обсяг роботи – виховання й освіти підростаючого покоління. Це передбачає володіння інноваційними цифровими освітніми технологіями для того, щоб в сучасних умовах працювати у змішаному он лайн і оф лайн режимах з різними категоріями учнівської молоді. Тому професійний розвиток учителів – постійний процес оптимального вибору й поєднання різних форм, методів, технологій, які є найбільш оптимальними в конкретній ситуації і в конкретному місці [9].

Мета дослідження: проаналізувати особливості професійного розвитку педагога у наукових працях учених.

Фундатор теорії і практики педагогічної майстерності академік І.А. Зязюн постійно підкреслював велику роль педагога та його здатності постійно підвищувати рівень своєї педагогічної майстерності [2, 3, 4]. Н.Г. Ничкало присвятила низку наукових праць щодо важливості професійного розвитку педагога у контексті міждисциплінарних досліджень (філософії, історії, психології, педагогіки, соціології та ін.). Зокрема, наголошено, що Українська наукова школа педагогічної майстерності – переконливий приклад відданості цій благодатній і життєдайній ідеї – наукового лідера, академіка І.А. Зязюна. Н.Г. Ничкало відзначає знакові книги директора ІПОД І.А. Зязюна, опубліковано в Україні і за кордоном, зокрема дидактичний комплекс «Педагогічна майстерність» [4], «Краса педагогічної дії», «Педагогіка добра: ідеали і реалії» й інші, набули великого поширення, зокрема і на Житомирщині,

що сприяє ефективній підготовці майбутніх учителів у закладах вищої освіти, допомагає зростанню педагогічної майстерності педагогів-практиків та викладачів-науковців [3]. О.А. Лавріненко дослідив феномен «краси педагогічної дії» у науково-педагогічній спадщині І.А. Зязюна, яка відіграє велику роль у професійному розвитку вчителя. Підкреслено, що з філософських міркувань, педагогічна дія є основною функціональною одиницею, за допомогою якої виявляються всі властивості педагогічної діяльності у єдності мети і змісту. Педагогічна дія вчителя спочатку виявляється у формі пізнавальної задачі. Спираючись на набуті знання, педагог теоретично зіставляє засоби, предмет і передбачуваний результат власної дії. Відтак, можна з упевненістю стверджувати: педагогічна дія – це єдність фізичного і психічного у поведінці вчителя на уроці та в позаурочний час, що сприяє усвідомленню реального ставлення до роботи в школі, удосконаленню стилю професійно-педагогічної взаємодії [2].

На думку Л. Пуховської, вчительство це «найбільш визначний носій змін у реалізації реформ. Ця подвійна роль учителів у освітніх реформах – бути суб'єктом і об'єктом реформацій – робить професійний розвиток вчителів зоною виклику» [5]. В.А. Семіченко розглядає «професійний розвиток як усвідомлення та позитивне реконструювання життєвого і професійного досвіду» [6, с. 57], професійне моделювання, конструювання, прогнозування.

І. М. Хоржевська вважає, що «професійний розвиток особистості пов'язаний з розвитком особистості взагалі, із засвоєнням нового досвіду, знань, вмінь та із трансформацією мотивації й інтересів конкретної людини» [7, с. 113]; «професійний розвиток є продуктом і результатом діяльності самої людини» [7, с. 111].

Професійний розвиток педагога ґрунтується на основі теоретичних та методологічних підходах, які відображають діалектику загального, особливого й одиничного та логіку професійної розвитку [1, с. 66-67]. До них віднесені загально-методологічні наукові підходи, які цілеспрямовують професійний розвиток педагога (серед них: цивілізаційний, історико-педагогічний, наративний, парадигмальний, системний, синергетичний, інтегративний); підходи, які

характеризують, суб'єктів освіти та їх взаємодію: суб'єктний, особистісно орієнтований, діалоговий та ін.; підходи, які окреслюють як загальне, так і особливе в педагогічній професії, структуру, зміст, форми, методи професійної підготовки, серед них: професіографічний, задачний, контекстний; підходи, які простежують процесуальні характеристики професійного розвитку педагога: праксеологічний, діяльнісний, технологічний; ціннісно-сміслові наукові підходи, серед них: антропологічний, аксіологічний, культурологічний; підходи, які розглядають результативні характеристики професійно-педагогічної підготовки: акмеологічний, компетентнісний; рефлексивний; підходи, які характеризують творчу, інноваційну спрямованість педагога: проєктний, конструктивний, творчий, інноваційний, креативний, евристичний [1].

Професійний розвиток водночас означає зростання у процесі педагогічної діяльності й особистісних якостей, цінностей і здібностей, професійних знань та умінь, творчої самореалізації свого потенціалу у професії. Це і набуття професійного та особистісного досвіду, відкриття нових знань, оволодіння інтегрованими вміннями та навичками інформації, цифровими технологіями. Здатність до неперервного зростання, самоосвіта, самовдосконалення виявлено у процесі креативного та критичного мислення педагога, який самостійно або разом зі своїми колегами переглядає, оновлює, розширяє свої зобов'язання щодо моральної мети викладання, а також критично розвиває знання, уміння, професійне мислення, планування і практику роботи з дітьми, молоддю й колегами на кожному етапі свого професійного життя (С. Дей) [8, с. 57].

На думку І. Зязюна, Л. Пуховської, В. Семиченко Л. Хомич [2, 4, 5], формування педагога як фахівця у сфері освіти і виховання здійснюється поетапно:

- 1) бажання, усвідомлений вибір педагогічної професії з урахуванням своїх індивідуально-психологічних особливостей;
- 2) професійна підготовка – формування професійно-педагогічної спрямованості та системи професійних знань, умінь і навичок, набуття досвіду теоретичного і практичного вирішення проблем освіти і

Професійна підготовка компетентних фахівців в умовах сучасних освітніх трансформацій: теорія і практика

виховання дітей та молоді;

3) професійна адаптація – входження в професію, освоєння нової соціальної ролі, професійне самовизначення, формування особистісних і професійних якостей, досвіду самостійної професійної діяльності;

4) професіоналізація – формування професійної позиції, інтеграція особистісних і професійних якостей і умінь у відносно стійкі професійно значущі атрибути, кваліфіковане виконання своїх обов'язків;

5) професійна майстерність – повна реалізація, саморозвиток особистості у професійній діяльності на основі динамічних інтегральних психологічних новоутворень.

6) професійна компетентність – професійне володіння знаннями, уміннями, навичками, досвідом, особистісними якостями і цінностями, інноваційними стратегіями освіти і виховання;

7) неперервна самоосвіта, постійне прагнення до самовдосконалення, набуття акмезрілості (Рис.1).

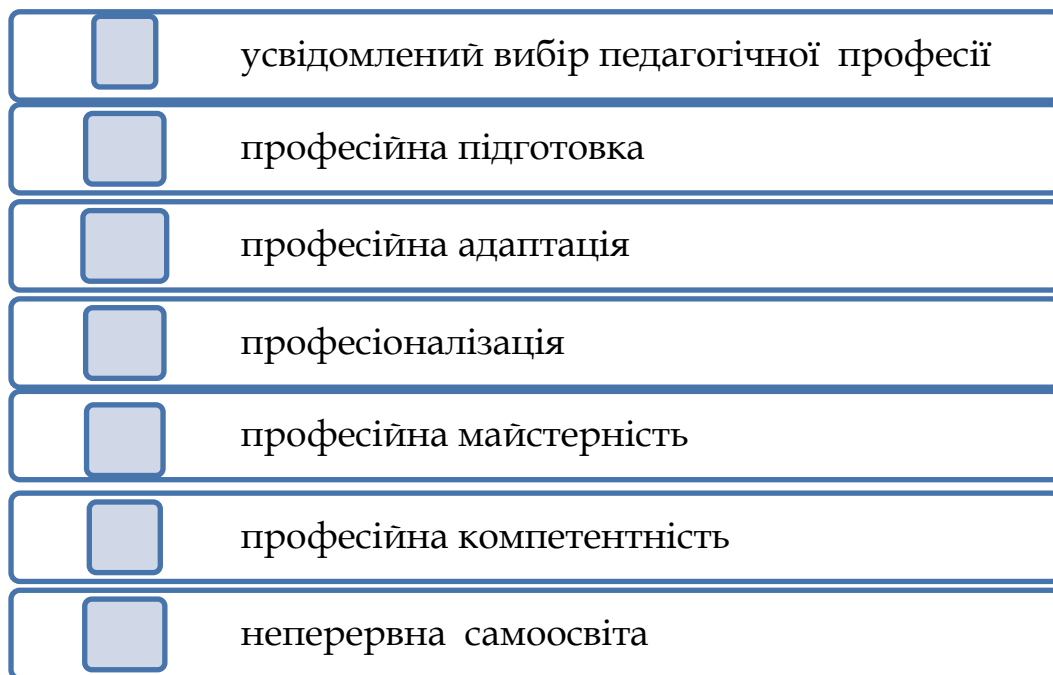

Рис. 1. Етапи професійного розвитку педагога

Відтак, професійний розвиток педагога відбувається поетапно, динамічно від умотивованості до педагогічної професії, бажанням працювати з дітьми, педагогічною спрямованістю, яка розвивається у процесі професійної підготовки, де здобувачі освіти оволодівають необхідними знаннями. Після отримання вищої педагогічної освіти формують свою професійну позицію.

Отже, становлення педагога як фахівця у галузі освіти відбувається шляхом формування і розвитку його професійної компетентності і виконання різних інтегративних ролей (консультанта, наставника, методиста, експерта та ін.), його спроможності організувати процес навчання таким чином, щоб учні постали як суб'єкти освітнього процесу, та вміли прогнозувати свою діяльність. У процесі професійного розвитку педагог оволодіває знаннями про вікові, фізіологічні, психологічні, соціальні, професійні особливості розвитку різних категорій дітей і молоді та їх прояв у навчанні, трудовій, соціальній, дозвіллевій діяльності; а також уміннями і навичками роботи з учнями в умовах сучасних викликів; виразними особистісними якостями і ціннісними орієнтаціями. Це дає змогу педагогу брати участь в ефективній організації і здійсненні процесу навчання, орієнтації, управлінні, наданні різного роду допомоги учням.

Висновки. Таким чином, професійний розвиток педагога спрямований насамперед на формування професійної компетентності педагога. Професійні знання педагогу необхідно постійно поглиблювати у процесі практичної діяльності і через систему підвищення кваліфікації та науково-дослідну діяльність. Для ефективної професіоналізації важливі знання і досвід, узаконені повноваження, статус і репутація сучасного педагога, суспільна значущість його професії, його особистісний імідж, комунікативні здібності, рівень сучасної поінформованості тощо.

Список використаної літератури:

1. Дубасенюк О.А. Методологія та методи науково-педагогічного дослідження: навч.-методичний посібник. Житомир: Полісся, 2018. 256 с. С. 66-67

2. Лавриненко О.А. Феномен "краси педагогічної дії" у науковій спадщині Івана Зязюна (1938–2014 рр.) / Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Рута, 2016. 400 с. С. 59-66.

3. Ничкало Н.Г. Концепція педагогічної майстерності академіка І.А. Зязюна: міждисциплінарні засади / Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Рута, 2016. 400 с. С.20-31.

4. Педагогічна майстерність /за ред. І.А. Зязюна. К. 1987. 375 с.

5. Пуховська Л. П. Теоретичні засади професійного розвитку педагогів : рух до концептуальної карти [Електронний ресурс] / Л. П. Пуховська // Порівняльна професійна педагогіка : науковий журнал. 2011. № 1. Режим доступу : (<http://khnu.km.ua/root/res/2-7001-31.pdf>.) <http://lib.iitta.gov.ua/2564/1>.)

6. Семиченко В.А. Психологічні аспекти професійної підготовки і післядипломної освіти педагогічних кадрів / В.А.Семиченко // Післядипломна освіта в Україні. 2001. №1. С. 54.

7. Хоржевська І.М. Професіоналізм та професійний розвиток особистості [Електронний ресурс] / І. М. Хоржевська // Наукові праці. Державне управління. - Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

8. Day, S. Developing Teachers : The Chall. - 57. repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/754#:~:text=Тому%20професійний%20розвиток%20учителів%20–це,ситуації%20і%20в%20конкретному%20місці.